ಕೂ. ಸ. ಅಪರ್ಣ*

ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ ದೇವಾಲಯ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡದ ರಚನೆ

ಷಡ್ವರ್ಗ ರೀತಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೀವ, ಶಿಖರ, ಸ್ತೂಪಿ ಈ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು, ಐದು, ಆರನೇ ವರ್ಗಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದ್ದು. ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ 'ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡ' (Super Structure) ಎಂದು ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಡಾ॥ ಬಾ.ರಾ.ಗೋಪಾಲ್ ಅವರೂ ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮೋತ್ತರ ಪುರಾಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡವೆಂದೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ (ವಾಸ್ತುಕಲೆ, ಪು.೩೦). ಈ ಭಾಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದು, ಆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಸಲಾಗಿದೆ.[1]

ಗ್ರೀವವನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳು ಗಲ, ಕಂಧರ, ಕಂಠ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿವೆ. ಗ್ರೀವದ ಕೆಳಗೆ ವೇದಿ ಇರಬೇಕೆಂದೂ (ಮಯ-೨೧-೬೭, ವಿ.ಕಲ್ಪ-ಪ.೯, ಪುಟ-೪೦, ಅಜಿ-೧೪.೬೫), ಈ ವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಕುಡ್ಯಸ್ತಂಭವಿರಬೇಕೆಂದೂ (ಮಯ-೧೮.೩) ನಿಯಮವಿದೆ. ಈ ವೇದಿ ಮತ್ತು ಗ್ರೀವವು ಮೇಲಿರುವ ಶಿಖರದ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೇಳಿರುವುದು (ಅದೇ ೧೮.೧೨-೧೩, ಮಾನ ೧೮.೪೫-೪೬) ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀವವು ಚತುರಶ್ರ, ಅಷ್ಟಾಶ್ರ ಅಥವಾ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿರಬಹುದು (ವಿ.ಕಲ್ಪ-೯.೪೦), 'ಗ್ರೀವಕೋಷ್ಠ'ದ ಉಲ್ಲೇಖವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿದ್ದು (ಮಯ. ೨೨.೫೨, ೭೪-೭೫) ಗ್ರೀವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನಾಸಿಯನ್ನು 'ಗ್ರೀವನಾಸಿಕಾ' (ವಿ.ಕಲ್ಪ-೯.೪೨) ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಆ ನಾಸಿಕದ ಕೆಳಗಿರುವ ಸ್ತಂಭಗಳಿಗೆ 'ನಕುಲಾಂಘ್ರಿ' (ಕಾಶ್ಯ-೨೦.೭) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಗ್ರೀವದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಸ್ತರದ ಅಂಗಗಳು ಇರುವುದನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳು (ಅದೇ.೯.೪೧, ಮಯ-೧೮-೫-೭, ಕಾಶ್ಯ-೨೦-೮-೧೩) ಹೇಳಿವೆ.

ಗ್ರೀವಾಧರದ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಹನವಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಅದು ಆಯಾ ದೇವತೆಯ ಬಲಕ್ಕಿರಬೇಕು (ಮಯ-೧೯.೪೭-೪೮). 'ಮಾನಸಾರ'ದ ಪ್ರಕಾರ, ಶಿವ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತರದ ಮೇಲೆ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವೃಷಭವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು, ಶಿವೇತರದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಿಂಬವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು (೧೯.೧೧೪-೧೧೬), ಪ್ರಸ್ತರದ ಮೇಲಿರುವ ಬಿಂಬಗಳು ಕುಳಿತಿರಬೇಕು ಅಥವಾ ಮಲಗಿರಬೇಕು (ಅದೇ. ೧೯ ೧೨೫).

ಗ್ರೀವದ ಮೇಲಿನ ಭಾಗವಾದ 'ಶಿಖರ'ಕ್ಕೆ ಶಿರ, ಶಿರಸ್,

* ೧೬೪೩, ೧೭ನೇ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆ, ಬನಶಂಕರಿ ಮೊದಲನೇಹಂತ, ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬೦೦೫೦

1. ಮಯಮತ = (ಮಯ) ಮತ್ತು ಮಾನಸಾರ =(ಮಾನ) ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ೧೮ ರಿಂದ ೨೧ರವರೆಗಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡ (ತಳರಹಿತ), ಏಕತಲ, ದ್ವಿತಲ ಮತ್ತು ತ್ರಿತಲ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿವೆ. ಮಯಮತದ ೨೨ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಮಾನಸಾರದ ೨೨ ರಿಂದ ೩೦ರವರೆಗಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ೪ ರಿಂದ ೧೨ ತಲಗಳುಳ್ಳ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿವೆ. ಕಾಮಿಕಾಗಮ (=ಕಾಮಿ) ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪಗಳು (=ಕಾಶ್ಯ) ೧೬ ತಲಗಳವರೆಗಿನ ದೇವಾಲಯಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿವೆ. ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ೨೦ ರಿಂದ ೪೧ನೇ ಅಧ್ಯಾಯಗಳವರೆಗೆ ಈ ವಿವರಣೆ ಇದ್ದು, ೨೮,೨೯ ಮತ್ತು ೩೦ನೇ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ದ್ವಿತಳ, ತ್ರಿತಳ ಮತ್ತು ಚತುಷ್ತಳ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿವೆ. ಕಾಮಿಕಾಗಮದಲ್ಲಿ, ೬೦ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವೊಂದರಲ್ಲೇ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳಿವೆ. ವಿಮಾನಾರ್ಚನ ಕಲ್ಪವು (=ವಿ.ಕಲ್ಪ) ಒಟ್ಟು ೮ ತಲಗಳ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ೯ ಮತ್ತು ೧೦ನೇ ಪಟಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಅಜಿತಾಗಮ (=ಅಜಿ) ಮತ್ತು ರೌರವಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ (=ರೌರವ) ತಲಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲ; ಅವುಗಳ ಕ್ರಿಯಾಪಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ೧೯ ಮತ್ತು ೩೯ನೇ ಪಟಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶೀರ್ಷ, ಶೀರ್ಷಕ, ಮಸ್ತಕ- ಇತ್ಯಾದಿ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳಿವೆ. ಶಿಖರವು ಚೌಕ, ವೃತ್ತ, ಷಡಶ್ರ, ಅಷ್ಟಾಶ್ರ, ಗೋಲಕ- ಈ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದು. (ಮಯ.೧೮.೧೫-೧೬). ಶಿಖರ ದಲ್ಲಿರುವ ನಾಸಿಗೆ 'ಮಹಾನಾಸಿ' (ಅದೇ, ೨೧.೯-೧೦, ವಿ.ಕಲ್ಪ-೯.೪೩, ಕಾಶ್ಯ-೨೨.೩) ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಿದಿಕ್ಕು ಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ನಾಸಿಯನ್ನು ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪವು 'ಭದ್ರನಾಸಿ' ಎಂದಿದ್ದರೂ (೨೭.೪೯), ಅದನ್ನೇ 'ಮಹಾನಾಸಿ' ಎಂದೂ ಗುರುತಿಸಿದೆ (೩೦.೩೦). ನಾಸಿಕಾಂಘ್ರಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು (ಕಾಶ್ಯ.೨೨.೧೭). ಶಿಖರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಮಲವನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳು 'ಪದ್ಮತುಂಗ' ಎಂದಿವೆ (ಮಯ-೧೮-೧೮-೧೯: ಕಾಶ್ಯ-೨೧.೧೦; ವಿ.ಕಲ್ಪ-೯.೪೧). ಇದೂ ಕೂಡ ಶಿಖರದ ಆಕಾರವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. 'ಮಹಾಪದ್ಮ' ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಈ ಪದ್ಮದ ಮೇಲೆ ಸ್ತೂಪಿ ಇರಬೇಕು. (ಮಾನ.೧೯.೨೫, ೧೮.೫೧; ಕಾಶ್ಯ-೨೯.೩೦; ರೌರವಾ-೩೯.೨೩; ಕಾಮಿ-೬೦.೨೭).

ಸ್ತೂಪಿಯನ್ನು ಶಿಖಾ, ಕುಂಭ, ಘಟ-ಎಂದು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಸಾದದಲ್ಲಿ ಮೂರು, ಎರಡು ಅಥವಾ ಒಂದು ಸ್ತೂಪಿಯಿರಬೇಕು (ಮಾನ-೧೮.೪೬). ಇದನ್ನು ಸುವರ್ಣ, ರಜತ, ತಾಮ್ರದಿಂದ ಮಾಡಬಹುದು (ಅಜಿ-೧೪.೯೦). ಗ್ರೀವದಿಂದ ಸ್ತೂಪಿಯವರೆಗೂ ಆಕಾರವು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಸೂಚನೆಯು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ತೂಪಿಯಲ್ಲೂ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳು ಗುರುತಿಸಿದ್ದು (ಅದೇ.೧೪.೮೮-೮೯, ಮಾನ- ೧೮.೫೬-೬೩, ಕಾಶ್ಯ.೨೧.೧೪-೧೭, ವಿ.ಕಲ್ಪ-೯.೪೨), ಪದ್ಮ, ಘಟ, ಕಂಧರ, ಮುಕುಲಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯಭಾಗಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಿಖರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಭ, ಫಲಿಕಾ (ಪಾಲಿಕಾ?), ಕೂಶ್ಮಲ (=ಕುಡ್ಮಲ) ಇರಬೇಕೆಂದು ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪವು ಹೇಳಿದರೆ (೨೧.೧೮), ಸ್ತೂಪಿಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗೂ ಕೂಡ ಚೌಕ, ಅಷ್ಟಮುಖ, ಹದಿನಾರು ಮುಖ, ವೃತ್ತ ಅಥವಾ ಶಿಖರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಹೊಂದು ವಂತಿರಬೇಕೆಂದು ಮಯಮತವು ಸೂಚಿಸಿದೆ (೧೮.೮೯-೯೦). ಸ್ತೂಪಿಯು ವೃತ್ತ ಅಥವಾ ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿ ಇರಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಪದ್ಮದಿಂದ ಕುಡ್ಮಲದವರೆಗೆ ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಮಾನಸಾರವು ಹೇಳಿದೆ (೧೮.೫೧).

ಈ ರೀತಿ ಷಡ್ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಚನೆಯು 'ಏಕತಲ ದೇವಾಲಯ' ಎನಿಸಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡ ದಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಬಿಂಬಗಳೆಂದರೆ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ನಂದಿ ಮತ್ತು ಕಾಲ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ-ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ-ಅಚ್ಯುತ ಅಥವಾ ಲಿಂಗಸಂಭೂತ; ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪಿತಾಮಹ; ಇವು ಕುಳಿತಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ನಿಂತಿರಬಹುದು (ಮಯ-೧೯.೩೯-೪೨)[2]

ಎಂಟರಿಂದ ಹದಿನಾರು ತಲಗಳುಳ್ಳ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳಿದ್ದು, ತಲಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳು ಭೂ, ಭೂಮಿ ಎಂದೂ ಕರೆದಿವೆ. ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು, ತಲಗಳಿದ್ದಾಗ, ಆದಿತಲದಂತೆಯೇ ಪ್ರತಿ ತಲದಲ್ಲೂ ಸ್ತಂಭ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ಪುನರಾವರ್ತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಗ್ರಂಥಗಳು ಸೂಚಿಸಿವೆ. ತಲಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಂಗಗಳೆಂದರೆ, ಕೂಟ, ಶಾಲಾ, ಪಂಜರ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಶಾಲಾಗೆ ಕೋಷ್ಠ, ಕೋಷ್ಠಕ, ಮಧ್ಯಕೋಷ್ಠ-ಇತ್ಯಾದಿ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ರಚಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಸ್ತೂಪಿ ಇರಬೇಕು (ಮಯ.೨೨.೮೪-೮೫)[3]. 'ಶಾಲಾ'ದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ನಾಸಿಗೆ 'ಅಲ್ಪನಾಸಿ' ಎಂದು ಹೆಸರಾದರೂ, ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಇದನ್ನು 'ಮಹಾನಾಸಿ' ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ (೩೦.೪೦). ಕಾಮಿಕಾಗಮದ ಪ್ರಕಾರ, 'ಸೌಷ್ಠಿಕ'ವು ಕೂಟದ ಪರ್ಯಾಯ ಪದ (೬೦.೧೮). ಕೂಟವು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿರ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದು (ಮಯ.೭೮-೭೯), ಈ ಕಾರಣವಾಗಿಯೇ ಅದು 'ಕರ್ಣಕೂಟ' ವೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕೂಟವು ಚೌಕ, ಅಷ್ಟಮುಖ, ವೃತ್ತಾಕಾರ, ಹದಿನಾರು ಮುಖ- ಈ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿರ ಬಹುದೆಂದು ಮಯಮತ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೇಳಿವೆ (೨೨-೮೨-೮೩, ೨೧,೪೫-೪೮ ಮತ್ತು ೩೦.೪೪). ಇದರ ಮೇಲೆ ಸ್ತೂಪಿ ಇದ್ದು, ಮಧ್ಯೆ

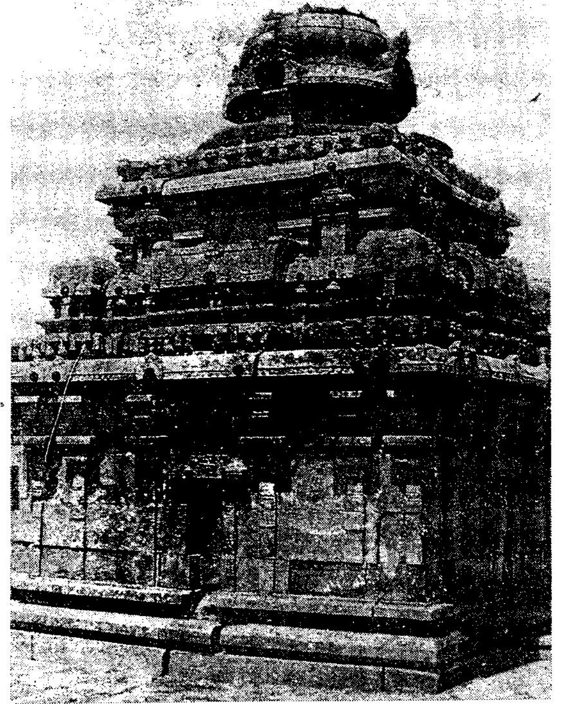
---

2 ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪವು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸ್ಕಂದನನ್ನು ಹೇಳಿದೆ (೨೭.೫೬-೫೭); ವಿಮಾನಾರ್ಚನ ಕಲ್ಪವು, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ನೃಸಿಂಹ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಚ್ಯುತ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನಿರುದ್ಧನನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. (ಪ.೯).

3. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ (ಶಾಲಾ) 'ಮಧ್ಯೆ ಇರದೆ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದರೆ, ಹಸ್ತಿಪೃಷ್ಠದಂತಿರಬೇಕು; ಮುಂಭಾಗವು ಶಾಲಾಕಾರದಲ್ಲಿರಬೇಕು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು 'ಶಾಲಾ'ಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾಸಿ ಇರಬೇಕು (ಮಯ- ೨೨.೮೨-೮೩; ಮಾನ-೨೦.೩೪). ಇದರೊಂದಿಗಿರುವ 'ಪಂಜರ'ವು ಕೂಟ ಮತ್ತು ಕೋಷ್ಠದ ಮಧ್ಯೆ ಇರಬೇಕು (ಮಯ. ೨೨.೭೮-೭೯, ಕಾಶ್ಯ ೨೮.೩). ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ರಚನೆ ಇದ್ದು(?) (ಪಾರ್ಶ್ವವಕ್ತ್ರ), 'ಹಸ್ತಿತುಂಡ'ದಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಬಹುದು (ಮಯ-೨೨.೮೪-೮೫). ಇವು ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ 'ಹಾರ' ಎನಿಸಿದ್ದು (ಅದೇ ೨೧.೬-೭) ಇವೆಲ್ಲವೂ 'ವೇದಿ'ಯಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು (ಅದೇ.೧೯.೪೮-೪೯). ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ, ತಲಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಇತರ ಅಂಗಗಳೆಂದರೆ, ನಾಸಿಕೋಷ್ಠಗಳು, ಇದನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳು ಕ್ಷುದ್ರನೀಡ, ಅಲ್ಪನೀಡ, ಕ್ಷುದ್ರಪಂಜರ ಎಂದು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕರೆದಿವೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ 'ವೃತ್ತಸ್ಫುಟಿತ'ದ ಉಲ್ಲೇಖವೂ (೨೫.೩೫) ಇದೆ. ಈ ಅಂಗಗಳು 'ಹಾರಾಂತರ'ದಲ್ಲಿ ಇರುವುವು (ಕಾಶ್ಯ-೩೦.೪೩;ರೌರವ-೩೯.೧೧). ಹಾರಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕು (ಮಯ-೨೦.೩೭). ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಭಿತ್ತಿಯನ್ನು 'ಗೃಹಪಿಂಡಿ' ಎಂದು ರೌರವಾಗಮವು ಗುರುತಿಸಿದೆ(೩೯.೧೦). ಹೀಗೆ ರಚಿಸುವಾಗ, ಕೂಟ-ಶಾಲಾಗಳ 'ಹಾರ'ವು ಈ ಭಿತ್ತಿ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ 'ಅರ್ಪಿತಹಾರ' ಎಂದೂ, ಸೇರದಂತಿರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅನರ್ಪಿತಹಾರ, ಅನರ್ಪಿತ ಪ್ರಾಸಾದ (ಮಯ.೨೧.೬೫) ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಅನರ್ಪಿತ ಹಾರವಿದ್ದಲ್ಲಿ, ತಳದಿಂದ ತಳಕ್ಕೆ ನಡುವೆ ಓಡಾಡಲು ಸ್ಥಳವಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಅಲಿಂದ್ರ/ಅಲಿಂದ ಎಂದು ಗ್ರಂಥಗಳು ಗುರುತಿಸಿವೆ. (ಅದೇ.೨೧.೬೪-೬೫; ರೌರವ ೩೯.೧೦; ವಿ.ಕಲ್ಪ-೯.೪೫; ಕಾಮಿ-೬೦.೧೧೫). ಇಂತಹ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಾರ, ತಲವು ಕೆಳಕಟ್ಟಡದ ಪ್ರಸ್ತರದ ಮೇಲಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 'ಖಂಡಭವನ' ಎಂದು ಮಯಮತವೂ (೨೧.೫೨-೫೪), 'ಖಂಡಹರ್ಮ್ಯ' ಎಂದು ಕಾಮಿಕಾಗಮವೂ (೬೦.೧೧೫) ಗುರುತಿಸಿದೆ.

ಇದರೊಂದಿಗೇ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಮತ್ತೊಂದು ರಚನೆಯೆಂದರೆ, ಮುಖಭದ್ರ. 'ಮಾನಸಾರ'ದಲ್ಲಿ ಇದರ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿವರವಿದೆ (೧೮.೧೩೭-೧೬೮). ಇದರಲ್ಲಿ ವೇದಿ, ಗ್ರೀವ, ತಲ (=ಶಿಖರ?), 'ಶಿಖಾ'ದ ಉಲ್ಲೇಖವಲ್ಲದೆ, 'ನಾಸಿಕಾ'ದ ಸುದೀರ್ಘ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಇದನ್ನು ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಸ್ತರದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಬೇಕೆಂದಿದೆ. ಈ ವಿವರಗಳು 'ಸುಖನಾಸಿ'ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಬಹುಪಾಲು ಹೋಲುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ. ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ರೀತಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ 'ಸುಖನಾಸಿ'ಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅಂತೆಯೇ, ಈಗ ನಾವು 'ಸುಖನಾಸಿ' ಎಂದು ಗುರುತಿಸುವ ಅಂಗವು, ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತಿರುವ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ 'ಸುಖನಾಸಿ'ಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನೋಡಿದಾಗ, 'ಸುಖನಾಸಿ'ಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ 'ಮುಖಭದ್ರ'ದ ರಚನೆಯನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಶಿಲ್ಪಿಯೇ ಈ ವಿವರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸುಖನಾಸಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ರಚನೆಯನ್ನು ತಂದಿರಬಹುದು. ಮಯಮತದಲ್ಲಿರುವ, ('ಶಾಲಾ'ವು ಮಧ್ಯೆ ಇರದೆ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದರೆ) ಹಿಂಭಾಗ ಹಸ್ತಿಪೃಷ್ಠದಂತಿದ್ದು, ಮುಂಭಾಗ ಶಾಲಾಕಾರದಲ್ಲಿರಬೇಕು (೨೨.೮೪-೮೫) ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯು 'ಶಾಲಾ'ಗೆ ಅನ್ವಯಿಸದೆ, ಬಹುಶಃ ಮುಖಭದ್ರ ರೀತಿಯ ರಚನೆಗೇ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಿದೆ ಮಯಮತ ಮತ್ತು ಕಾಮಿಕಾಗಮಗಳು ಕೂಟ, ಶಾಲಾದೊಂದಿಗೇ ಈ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು, ಇದನ್ನು 'ಮಧ್ಯಭದ್ರ' ಎಂದು

ಕಂಬದಹಳ್ಳಿಯ ತ್ರಿಕೂಟ ಬಸದಿಯ ಒಂದು ಬಸದಿ
'ದ್ವಿತಳಪರ್ವತ' ರೀತಿ

ಕರೆದಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ, 'ಸುಖನಾಸಿ' ಯನ್ನು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮುಖಭದ್ರ/ಮಧ್ಯಭದ್ರ ಎಂದಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

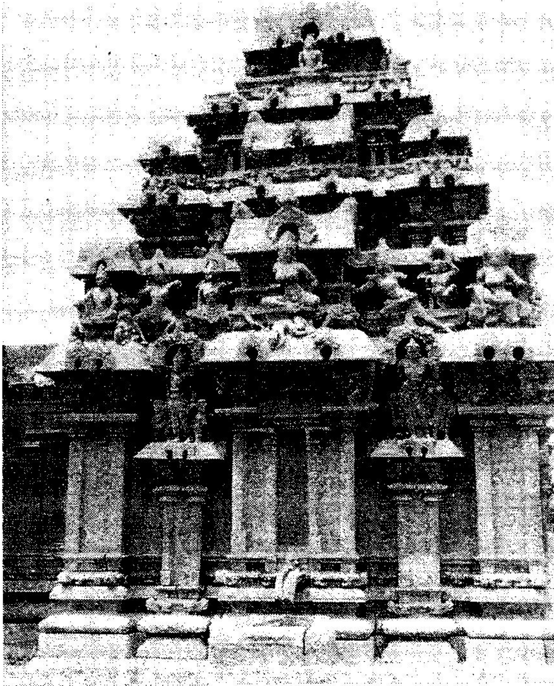
ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳು ಗುರುತಿಸಿವೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರ, ಏಕತಲ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಅವು ಮೂರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿವೆ. ಮೊದಲನೇ ರೀತಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಅಳತೆಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಭಿನ್ನತೆಯು ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದರೆ, ಎರಡನೇ ರೀತಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ, ಗ್ರೀವ ಮತ್ತು ಶಿಖರದ ಆಕಾರವನ್ನೂ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಣಕೂಟ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭದ್ರವನ್ನೂ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ, ಗ್ರೀವ ಮತ್ತು ಶಿಖರವು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದರೆ-ವೈಜಯಂತ; (ಕಾಮಿಕಾಗಮದಲ್ಲಿ 'ವಿಜಯ' ಎಂದಿದೆ.); ಅದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಕೂಟ ಇದ್ದರೆ-ಶ್ರೀಭೋಗ; (ಮಾನಸಾರದಲ್ಲಿ 'ಭೋಗ' ಎಂದಿದೆ.); ಮಧ್ಯಭದ್ರ ಇದ್ದರೆ-ಶ್ರೀವಿಶಾಲ; ಶಿಖರವು ಎಂಟು ಮುಖವಾಗಿದ್ದರೆ-ಸ್ವಸ್ತಿಬಂಧ; ಅದೇ ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದ್ದರೆ-ಶ್ರೀಕರ; ವಿನ್ಯಾಸವು ಚೌಕಾಕಾರ ವಾಗಿದ್ದು, ಶಿಖರವು ದ್ವ್ಯಶ್ರವೃತ್ತದಲ್ಲಿದ್ದರೆ-ಹಸ್ತಿಪೃಷ್ಠ; ಶಿಖರವು ವೃತ್ತ ಅಥವಾ ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಕರ್ಣಕೂಟ ಮತ್ತು ನಾಸಿಯಿರುವ ಮಧ್ಯಭದ್ರ ಇದ್ದರೆ-ಕೇಸರ (ಕಾಮಿಕಾಗಮದಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರದ ಗಲ ಮತ್ತು ಶಿರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ; ಮಾನಸಾರದಲ್ಲಿ, ಕರ್ಣಕೂಟ, ಭದ್ರ, ಶಾಲಾನಾಸಿ ಇದ್ದು, ಮಧ್ಯದ ಭದ್ರವು ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದು 'ಕೇಶರ' ರೀತಿ ಎಂದಿದೆ.) ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳು ನೀಡಿವೆ (ಮಯ-೧೯.೩೧-೩೪; ಮಾನ-೧೯.೯೧-೯೫; ಕಾಮಿ-೬೦.೬-೧೧) ಅಲ್ಲದೆ, ಗ್ರೀವ ಮತ್ತು ಶಿಖರವು ಆರು ಮುಖವಾಗಿದ್ದರೆ, ಸ್ಕಂಧತಾರ ಮತ್ತು ಸ್ಕಂಧಕಾಂತ ಎಂದು ಮಾನಸಾರ (೧೮.೯೩) ಮತ್ತು ಕಾಮಿಕಾಗಮಗಳು (೬೦.೯) ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿವೆ. ಭದ್ರನಾಸ್ಯಂಗ ಮತ್ತು ಶಿಖರವು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದರೆ 'ಕೋಷ್ಠಕ' ರೀತಿಯೆಂದು ಕಾಮಿಕಾಗಮವು ಹೇಳಿದೆ (೬೦.೧೧).

ಈ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಏಕತಲ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವಾಗ, ಕೂಟ, ಶಾಲಾ, ಮಧ್ಯಭದ್ರ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು (ಮಾನ.೧೯.೨೭.೨೯) ಅನುಮಾನಕ್ಕೆಡೆಯಾಗಿದೆ. ಮಾನಸಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ,

ಕಂಬದಹಳ್ಳಿಯ ತ್ರಿಕೂಟ ಬಸದಿಯ ಒಂದು ಬಸದಿ
'ದ್ವಿತಳವಿಷ್ಣು ಕಾಂತ' ರೀತಿ

ಪ್ರಸ್ತರದ ಮೇಲೆ (೧೯.೨೬), ಪ್ರಚ್ಛಾದನಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ (೨೧.೫) ಕರ್ಣಹರ್ಮ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂದಿದೆ; ಅಂತೇ ಮಧ್ಯಭದ್ರವು ಸುಖನಾಸಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ, ಈ ವಿವರಣೆಗಳು 'ತಲ'ಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ, ಈ ವರ್ಗೀಕರಣವು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕವಾಗಿ ದೇವಾಲಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಏಕತಲ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತರದ ಮೇಲೆ ಕರ್ಣಹರ್ಮ್ಯವಾಗಲೀ, ಮಧ್ಯಭದ್ರವಾಗಲೀ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೀವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಟ-ಶಾಲಾಗಳು ಇರುವುವಾದರೂ, ಅದೂ ಕೂಡಾ ಏಕತಲ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಏಕತಲ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಕೂಟ-ಶಾಲಾಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನಿಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ವಿಮಾನಾರ್ಚನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ

ನರಸಮಂಗಲದ ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ-'ತ್ರಿತಳಸ್ವಸ್ತಿಕ' ರೀತಿ

'ಷಡ್ವರ್ಗ'ಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ನಂತರ, ದ್ವಿತಲ ದೇವಾಲಯದ ವಿವರಗಳು ಇದ್ದು, ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಕೂಟ-ಕೋಷ್ಠಗಳಿಲ್ಲದ ರಚನೆಯೇ 'ಏಕಭೂಮಿ' ದೇವಾಲಯ ಎನಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕವಾಗಿಯೂ ಇದೇ ಸೂಕ್ತವಾದ ವಿವರಣೆ (ಪ.9) ಎನ್ನಬಹುದು.

ಈ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೂಟ ಶಾಲಾ ರಹಿತ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಏಕತಲ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡಗಳು ಬಹುಪಾಲು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, 'ಶ್ರೀಕರ' ರೀತಿಯವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಬೇಗೂರಿನ ಕಮಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಇದಕ್ಕೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಮೂರನೇ ರೀತಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ದೇವಾಲಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ, ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇದ್ದರಂತೆ, ಮೂಲದಿಂದ ಸ್ತೂಪಿಯವರೆಗೆ ಚತುರಶ್ರ ಅಥವಾ ಆಯತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದರೆ-ನಾಗರ; ಅದೇ ರೀತಿ ಅಷ್ಟಾಶ್ರ ಅಥವಾ ಷಡಶ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ-ದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ವೃತ್ತ, ವೃತ್ತಾಯತ, ದ್ವ್ಯಶ್ರಾಕಾರವಿದ್ದರೆ-ವೇಸರ ರೀತಿಯೆಂದು ಗ್ರಂಥಗಳು ಗುರುತಿಸಿವೆ. (ಮಾನ.೧೮.೪೭-೫೦ ಸುಪ್ರ-೩೧.೩೭-೩೯; ಕಾಶ್ಯ-೨೫.೪೬-೪೭; ರೌರವ-೩೯.೨೩-೨೫; ದೀಪ್ತ-೭,೧೨-೧೫). ತಳದಿಂದಲ್ಲದೆ, ಗ್ರೀವ ಮತ್ತು ಶಿಖರ ಮಾತ್ರವೇ ಆ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅದೇ ಹೆಸರುಗಳೇ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಇವೆ.[4] ನಾಗರ, ದ್ರಾವಿಡ, ವೇಸರ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಇಡೀ ಭಾರತದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಭೌಗೋಳಿಕ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು (೨೫.೧೮-೨೦). ಇವನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸ ಎಂದೂ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿವೆ (ಅದೇ. ೨೫. ೨೧-೨೩; ಮಯ-೨೧.೯). ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಬಸದಿ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬೇಗೂರಿನ ಕಮಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ -ಇವು ನಾಗರ ರೀತಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ದ್ವಿತಲ ದೇವಾಲಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವಾಗ, ಹನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಾಮಿಕಾಗಮ ಮತ್ತು ಮಯಮತಗಳು ಹೇಳಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ, ಗ್ರೀವ ಮತ್ತು ಶಿಖರದ ಆಕಾರ, ತಲದಲ್ಲಿರುವ ಕೂಟ-ಶಾಲಾಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಔನ್ನತ್ಯ ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಈ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. (ಮಯ. ೨೦. ೨೦-೨೬) ಇದರೊಂದಿಗೆ, ಪೂರ್ಣಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಗರ್ಭಗೃಹದ ಆಕಾರವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ (ಮಯ. ೨೦. ೨೭-೩೦). ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ (೨೮.೬ ಟ ೪೬) ಕೆಲವೆಡೆ ಶಿಖರದ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದರೂ, ಮಾನಸಾರದಂತೆ (೨೦.೪೭-೪೮) ಬಹುಪಾಲು ಅಳತೆ-ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ವರ್ಗೀಕರಣವಿದೆ. ವಿಮಾನಾರ್ಚನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಬೇರೆ

4 ಕಾರಣಾಗಮ ಮತ್ತು ಸುಪ್ರಭೇದಾಗಮದಲ್ಲಿ (=ಸುಪ್ರ) ಆಯತ, ಆರು ಮುಖ ಮತ್ತು ದ್ವ್ಯಾಶ್ಯವೃತ್ತದ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ; (ಎಲ್ಲವೂ ಉದ್ಧೃತಗಳೇ!) ರೌರವಾಗಮದಲ್ಲಿ ಶಿಖರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಆಯತಾಕಾರ ಮತ್ತು ದ್ವ್ಯಶ್ಯವೃತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ, ದೀಪ್ತಾಗಮದಲ್ಲಿ 'ದ್ರಾವಿಡ'ಕ್ಕೆ ಆರು ಮುಖದ ಶಿಖರವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ (ಎಲ್ಲವೂ ಉದ್ಧೃತಗಳೇ). ರೌರವಾಗಮದಲ್ಲಿ ಶಿಖರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಆಯತಾಕಾರ, ದ್ವ್ಯಶ್ಯ ವೃತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ದ್ರಾವಿಡ ರೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ

ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಅಳತೆ-ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಯಾವುದೇ 'ಬಗೆ'ಯನ್ನು ಅದು ಗುರುತಿಸಿಲ್ಲ (ಪ.೧೦). ಗ್ರಂಥಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ನೀಡಿರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳು ಬಹುಪಾಲು, ನಿಶ್ಚಿತ ಆಕಾರವನ್ನೋ, ಅವು ನೀಡುಬಹುದಾದ ಫಲವನ್ನೋ ಅಥವಾ ದೇವರ ಹೆಸರನ್ನೋ ಸೂಚಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೆಸರಿಸುವ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ರಚನಾ ವಿವರಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ, 'ದ್ವಿತಳ ಸ್ವಸ್ತಿಕ' ರೀತಿಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು: ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಗಲ, ಶಿಖರಗಳು ಚೌಕಕಾರವಾಗಿರಬೇಕು. ನಾಲ್ಕು ಕೂಟ, ನಾಲ್ಕುಕೋಷ್ಠ, ಎಂಟು ಅಲ್ಪನೀಡಗಳಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ ೪೮ ಅಲ್ಪನಾಸಿಗಳಿದ್ದು, ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುನಾಸಿಕ ಗಳಿರಬೇಕು; ಗೋಡೆ ಮತ್ತು ಹಾರಾಂತರಗಳ ನಡುವೆ ಕುಂಭದಿಂದ ಹೊರಟ ಬಳ್ಳಿ ಇದ್ದು, ತೋರಣ, ಪೀಠಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಅದು 'ಸ್ವಸ್ತಿಕ' ರೀತಿ(ಮಯ-೨೦.೬-೯). ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪ (೨೮.೧೯-೨೧) ಮತ್ತು ಕಾಮಿಕಾಗಮಗಳು (೬೦.೨೪) ಮುಖ್ಯ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಮಯಮತವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದು, ಕಾಮಿಕಾಗಮದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪನಾಸಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ, ಮಾನಸಾರದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಸ್ತಿಕ' ರೀತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರೂ, (೨೦.೩೮) ವಿವರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

ಒಟ್ಟಾರೆ, ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡ ರಚನೆಯ ವಿವರ, ನಿಯಮಗಳು ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡದ ಸಾಮಾನ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ವಸ್ತಿಕ ರೀತಿಯ ರಚನೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಬೇಗೂರಿನ ಚೋಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು: ಈದೇವಾಲಯವು ಅಧಿಷ್ಠಾನದಿಂದ ಶಿಖರದವರೆಗೂ ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಷ್ಠ ಮತ್ತು ತೋರಣಾಲಂಕರಣವಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತರವು ಕಪೋತನಾಸಿ, ಭೂತವಲಭೀ, ಪ್ರತಿಮುಖಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತರದ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಹನವಿಲ್ಲ; ಮೊದಲ ತಲದ ಮೇಲೆ ಕೂಟ-ಶಾಲಾಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ತಲವೂ, ತಲಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತರವೂ ಇದ್ದು ಇದು ದ್ವಿತಲ ದೇವಾಲಯವೆನಿಸಿದೆ. ಆದಿತಳದ ವೇದಿಯ ಮೇಲೆ, ಕರ್ಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಟವೂ, ಭದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಶಾಲಾ'ವೂ ಇದೆ. ಶಾಲಾ ಮತ್ತು ಕೂಟಗಳು ಒಂದೇ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಹಾರಾಂತರದಲ್ಲಿ 'ಅಲ್ಪನೀಡ'ಗಳಿದ್ದು, ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಹಾರ'ವು ಪ್ರಸ್ತರದ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತಲೂ ಇದೆ. ಇದನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಈ ತಲದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಹಾರದಲ್ಲಿ ೪ ಕೂಟ, ೪ ಕೋಷ್ಠಗಳೂ ಮತ್ತು ಹಾರಾಂತರದಲ್ಲಿ ೮ ಅಲ್ಪನೀಡಗಳೂ, 'ಶಾಲಾ'ದ ಹಿಂಭಾಗದ 'ನಾಸಿ'ಯೂ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ೪೦ ಅಲ್ಪನಾಸಿಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ತಲವು ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಿರುವುದರಿಂದ ಇದು 'ಅರ್ಪಿತಹಾರ' ಎನಿಸಿದೆ. 'ಗೃಹಪಿಂಡಿ'ಯಲ್ಲಿ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭವೂ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸ್ತರವೂ ಇದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಚೌಕಾಕಾರದ ವೇದಿ ಇದೆ. ನಾಲ್ಕೂ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ (ಬಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ) ನಂದಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಮುಖ ಮಾಡಿವೆ. ನಂತರ ಇರುವ 'ಗ್ರೀವ' ಭಾಗವು ವೇದಿಯಂತೇ ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಗ್ರೀವನಾಸಿಕಾ, ಗ್ರೀವಕೋಷ್ಠಗಳಿದ್ದು, ಗ್ರೀವದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಇಂದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ-ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಇದ್ದಾರೆ.[5] ಗ್ರೀವದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ 'ಹಂಸಮಾಲಾ' ಇದ್ದು, ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೇಳುವ ಪ್ರಸ್ತರವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. 'ಶಿಖರ'ವು ಗ್ರೀವದ ಆಕಾರದಲ್ಲೇ ಚೌಕಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕೋಣಪಟ್ಟ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಮಂಡಲಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡಿದೆ (ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ). ಶಿಖರದ ನಾಲ್ಕೂ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ 'ಮಹಾನಾಸಿ' ಇದೆ. ಶಿಖರದ ಮೇಲಿನ ಮಹಾಪದ್ಮವೂ ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಒಂದು ಸ್ತೂಪಿ ಇದ್ದು, ಇದು ಶಿಖರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರದೆ, ದುಂಡಾಕಾರವಾಗಿದೆ (ಸ್ವಸ್ತಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತೂಪಿಯ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ). ಇದರಲ್ಲಿ ಘಟ, ಕಂಧರ ಮತ್ತು ಮುಕುಲವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗು, ಮುಕುಲವು ದುಂಡಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗೆ, ಈ ದೇವಾಲಯದ ರಚನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ, ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡ ರಚನೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಯಮಗಳನ್ನೂ, ಸ್ವಸ್ತಿಕ ರೀತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯ ಬಹುದಾಗಿದೆ.

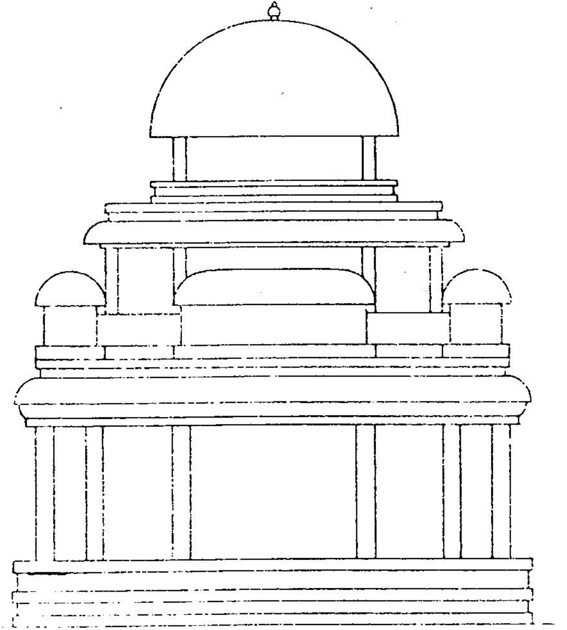
---

5. ಮಯಮತವು ಒಂದೆಡೆ (೧೯.೪೪-೪೫) ಎರಡನೇ ತಳದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ/ಪುರಂದರ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವೀರಭದ್ರ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ನಾರಸಿಂಹ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವಿಧಾತೃ ಇರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಿದೆ.

ಗ್ರಂಥವು ಹೇಳುವ ಸ್ವಸ್ತಿಕ ರೀತಿಗೂ, ಈ ದೇವಾಲಯದ ರಚನೆಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ, ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಭಲತಾ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅಲ್ಪನಾಸಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಿರುವುದು. ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೇಳುವ ೪೮ ಅಲ್ಪನಾಸಿಗಳು ರಚನಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಂತೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[6] ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಈ ದೇವಾಲಯವು ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೇಳುವ 'ದ್ವಿತಳ ಸ್ವಸ್ತಿಕ' ರೀತಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದೆ- ಎನ್ನಬಹುದು. (ಇಂತಹುದೇ ರೀತಿಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಟವು, ಕೋಷ್ಠಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಅದು 'ವಿಪುಲಸುಂದರ'ವೆಂದೂ, ಅದೇ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ, 'ಕೈಲಾಸ' ರೀತಿ ಎಂದೂ ಗ್ರಂಥಗಳು (ಮಯ.೨೦,೯-೧೩) ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಎರಡೂ ಒಂದೇ ನೇರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ). ಮಯಮತದ ಅನುವಾದಕರು ನೀಡಿರುವ 'ದ್ವಿತಳ ಸ್ವಸ್ತಿಕ'ರೀತಿಯ ದೇವಾಲಯದ ರೇಖಾನಕ್ಷೆಗೂ ಇದು ಒಟ್ಟಾರೆ ತಾಳೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಬೇಗೂರಿನ ಈ ಚೋಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸದೊಂದಿಗೆ, 'ದ್ವಿತಳ ಸ್ವಸ್ತಿಕ' ರೀತಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕಂಬದಹಳ್ಳಿಯ ತ್ರಿಕೂಟ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಬಸದಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಆದಿನಾಥ ಬಸದಿ-ಇವೂ ಕೂಡಾ 'ದ್ವಿತಳ ಸ್ವಸ್ತಿಕ' ರೀತಿಗೇ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಇವಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬೇಗೂರಿನ ನಾಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, (ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಸಿಕೋಷ್ಠದ ಬದಲು ವೃತ್ತಸ್ಫುಟಿತವನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದು). ಕಂಬದಹಳ್ಳಿಯ ತ್ರಿಕೂಟ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಬಸದಿ-ಇವುಗಳು 'ದ್ವಿತಳ ಪರ್ವತ' ರೀತಿಗೂ (ಮಯ.೨೦.೧೩-೧೬ ಕಾಮಿ. ೬೦-೨೧.೨) ಅಲ್ಲಿನದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಬಸದಿಯು 'ದ್ವಿತಳ ವಿಷ್ಣುಕಾಂತ' ರೀತಿಗೂ (ಅದೇ.೨೦.೨ ಗ; ೬೦.೨೭) ತಾಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನರಸಮಂಗಲದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು 'ತ್ರಿತಳಸ್ವಸ್ತಿಕ' ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ (ಆದೇ ೨೧.೧೧-೧೩; ೬೦.೫೧-೫೩ ಕಾಶ್ಯಪ ೨೯.೨೪-೨೭), (ಸ್ಥಳಾಭಾವದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿಲ್ಲ). ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ರಚನೆಗಳಿಗೂ ಅಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರ ಬಹುದಾದರೂ, ಅವುಗಳ 'ಪ್ರಕಾರ'ವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಲ್ಲಿ ಇವು ಮುಖ್ಯ ತೊಡಕಾಗಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥ-ಗ್ರಂಥಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಅವು ರಚನಾತ್ಮಕವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಮಯಮತ, ಕಾಮಿಕಾಗಮ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರವಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲೂ, ಮಯಮತದ ವಿವರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕರಣೀಯವಾಗಿವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. 'ಮಾನಸಾರ'ದ ವಿವರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

ದೇವಾಲಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ

'ದ್ವಿತಳಸ್ವಸ್ತಿಕ' ರೀತಿ-ಕೃಪೆ: ಮಯಮತ-(ಅನು). ಬ್ರೂನೋ ಡಗೆನ್ಸ್

6. ಒಟ್ಟು ೮ ನಾಸಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಿರುವಂತಿದೆ. ಇದರಂತೆ, 'ಶಾಲಾ'ದ ಹಿಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಮುಂಭಾಗವು ಜೊತೆಜೊತೆಯಾದ 'ನಾಸಿ'ಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಅಥವಾ ಅಲ್ಪನೀಡಗಳು ಜೊತೆಯಾಗಿರಬೇಕು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ರಚನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ, ಪ್ರಸ್ತುತ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವಾವುದೂ ಸೂಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಏಕತಳ ವಿಮಾನ-ಬ್ರಹ್ಮಛಂದ ಶಿಖರ, ತ್ರಿತಳ ವಿಮಾನ-ವಿಷ್ಣುಛಂದ ಶಿಖರ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿ, ನಂತರ ಕೂಟ, ಶಾಲಾಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ರೀತಿ'ಗಳಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೇಳಿದರೆ, ಆಗ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡದ ಪೂರ್ಣರೂಪ, ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿರುವ ತಲಗಳು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೂಟ, ಶಾಲಾಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಅವುಗಳ ರಚನಾ ರೀತಿ, ಶಿಖರದ ಆಕಾರ-ಈ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. (ಒಂದೇ ಹೆಸರುಗಳು ಬೇರೆ ತಲಗಳ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದರಿಂದ, ತಲಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹೆಸರಿನೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಮಂಜಸವೆನಿಸಬಹುದಾದರೂ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ). ಆದ್ದರಿಂದ, ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಹೊಂದುವಂತಹ ಇಂತಹ ರಚನಾರೀತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ರೀತಿಯ ಅನ್ವಯಗಳು ಒಮ್ಮೆಗೆ ಅಸಮರ್ಪಕವೆನಿಸಬಹುದಾದರೂ, ಹಲವಾರು ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಆನ್ವಯಿಕ ವಿವರಣೆಯು ತಪ್ಪೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯ ರಚನೆಗೆ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಸಾಕಷ್ಟು ದೃಢಪಟ್ಟಿರುವಾಗ, ಇಂತಹ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ವಿವರಗಳು ನಮಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೇಳುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೂ ನಮಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ದೊರೆಯದಿರಬಹುದಾದರೂ, ಇರುವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲೂ ಗುರುತಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಂಥ ಋಣ

ಮಯಮತ-ಬ್ರೂನೋ ಡಗೆನ್ಸ್ (ಸಂ). ಪಾಂಡಿಚೆರಿ, ೧೯೭೦.

ಮಾನಸಾರ ಸೀರೀಸ್- ಪಿ.ಕೆ.ಆಚಾರ್ಯ(ಸಂ)., ಸಂ III ನವದೆಹಲಿ, ೧೯೭೯. ಸಂ.IV ನವದೆಹಲಿ, ೧೯೮೦., ಸಂ. VII ನವದೆಹಲಿ, ೧೯೭೯.

ರೌರವಾಗಮ-ಎನ್. ಆರ್. ಬಟ್. (ಸಂ), ಪಾಂಡಿಚೆರಿ, ೧೯೭೨,

ಅಜಿತಾಗಮ-ಎನ್.ಆರ್.ಭಟ್ (ಸಂ), ಪಾಂಡಿಚೆರಿ, ೧೯೬೪.

ವಿಮಾನಾರ್ಚನಕಲ್ಪ- ರಘುನಾಥ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಭಟ್ಟಾ ಚಾರ್ಯ (ಸಂ). ಮದ್ರಾಸು, ೧೯೨೬.

ಕಾಶ್ಯಪಶಿಲ್ಪ-

ಕಾಮಿಕಾಗಮ (ಪೂರ್ವಭಾಗ)-ಸಿ. ಸ್ವಾಮಿನಾಥ ಶಿವಾಚಾರ್ಯ (ಸಂ), ಮದ್ರಾಸು, ೧೯೭೫.

Mayamata: An Indian Treatise on Housing Architecture and Iconography, Bruno Dagens (Tr), New Delhi,1985.

Encyclopaedia of Indian Temple Architecture-South India-Upper Dravidades'a-vol.I.pt.2- Michael W. Meister and M.A.Dhaky (Eds)- Delhi, 1986.